

— Postřehy romské výtvarnice na okraj 52. bienále v Benátkách

Rok 2007 sa stal veľmi dôležitým pre súčasné európske rómske umenie. Na 52. prehliadke Benátskeho bienále bol otvorený výhradne rómsky pavilón. Táto prehliadka je jedna z najdôležitejších a najzaujímavejších prehliadok súčasného umenia v Európe. Otvorenie rómskeho pavilónu znamená jasné potvrdenie a zaradenie rómskeho umenia na súčasnú medzinárodnú umeleckú scénu.

Rómsky pavilón s názvom Paradise Lost – Stratený raj mal dobrú propagáciu a tiež výbornú návštevnosť. Bol umiestnený v krásnych priestoroch paláca Palazzo Pisani Santa Maria zo 16. storočia. Na výstave sa predstavili známi aj menej známi umelci, ktorí spoločne vytvorili zaujímavý pohľad na súčasné rómske európske umenie. Výstava bola výborná po konceptuálnej aj inštalačnej stránke, o ktorú sa postarala kurátorka Tímea Junghaus. Inštalácia bola hravá a veľmi citlivo usporiadaná. Výtvarné diela spoluvytvárali jeden kompaktný celok. Myslím, že málokto, ať už z pozície teoretika, umelca či diváka môže tejto koncepcii niečo vytýkať. Vystavujúci umelci, pracujúci v rôznych médiách cez klasickú maľbu, kresbu a inštaláciu až po videoart, predstavili rôzne polohy a možnosti uvažovania o problémoch z pozície umelca – Róma.

Vyzdvihla by som niektorých vystavujúcich umelcov, ktorý ma zaujali svojím premýšľaním a prejavom: Daniela Bakera (Damiana a Delaine Le Bas z Veľkej Británie, Kibu Lumberg z Fínska a Norberta Szirmaja / Jánosa Révésza či zvláštneho Istvána Szentandraássyho z Maďarska. Mnoho z vystavujúcich umelcov je absolventmi vyhlásených výtvarných škôl, ktoré sú známe svojou vysokou kvalitou a prestížou, ako napríklad londýnska Royal College of Art alebo budapešťská Magyar Képzőművészeti Egyetem (Maďarská akadémia výtvarných umení). Cieľom tohto pavilónu je poskytnúť rovnoprávne postavenie vo svete medzinárodného umenia, vytvoriť spojenie medzi vládou, Európskou úniou a občianskou spoločnosťou a prekonať s ich pomocou podstatné sociálne problémy Rómov. Cieľom je aj rozbiť exotický stereotyp, akým je nahliadanie na Rómov, ktorý v Európe 19. storočia prevažoval.

Myslím, že pozíciu vo svete medzinárodného umenia vystavovaný umelci potvrdili a neustále potvrdzujú, stačí sa pozrieť na zoznam už usporiadaných výstav niektorých vystavova-

ných umelcov. Čo sa týka rozbitia vnímania exotického stereotypu, alebo nahliadanie na umenie rôznych etníc, tried, rás, rodov či národností, to je problém, ktorý sa už dlho ťahne dejinami umenia, a zatiaľ sa ho nepodarilo rozdrtiť, aj keď už boli veľké snahy.

Pre načrtnutie tohto problému budem citovať výber z textov Steava Nelsona a Ladislava Kesnera. Steave Nelson zaoberajúci sa umeleckými prejavmi výtvarníkov žijúcich v diaspóre spolu s napätím generujúcim sa na oboch stranách vzťahu, teda diaspórické verzum globálne, tvrdí, že „vo svete, ktorý je stále viac vzájomne podmienený a štruktúrovaný medzinárodnými tokmi kapitálu, technológiou, infláciami a médiami má diaspora rozhodujúci význam, ktorý poháňa každý aspekt spôsobu, v ktorom je súčasné umenie vytvárané, vystavované, predávané a kde sa o ňom píše. Diaspóry ako centrá hybridnosti s transnárodnou povahou sú všade, či už spomenieme Los Angeles, Londýn, Soul, Jeruzalem, Johannesburg, Mníchov, Nairobi, New York, Karakas alebo Kalkatu.“

Nelson uvádza ďalšiu podstatnú poznámku Jeana Fischera, že diela neeurópskych umelcov sú často nazerané v protiklade k univerzalizujúcej západnej estetike, pričom im väčšinou vždy chýba podpora a často sú chápané a obdivované pre svoju „inakosť“ a/alebo vzhľadom na sociopolitický kontext. Z tohto hľadiska, ako poukazuje Nelson, sú preto problematické recenzie konzervatívnych a sympatizujúcich liberálnych umeleckých kritikov, ktorí sa pozerajú rutinnými pohľadmi na neeurópskych umelcov ako na výlučne exotických autorov (viď recenzie multikultúrnych alebo globálnych výstav ako *Whitney* bienále v New Yorku v roku 1993, alebo *Dokumenta 11*, 2001 – 2002 v Kasseli) a ich umenie považujú za esteticky nudné a/alebo zlé.

Tu si môžeme položiť otázku – citujem Ladislava Kesnera, filozofa a teoretika umenia – kde leží hranica medzi „umením“ a zobrazením, respektíve kedy a za akých okolností sa zo zobrazenia stáva umenie. Proces postupného rozširovania diel považovaných za „umenie“ či aspoň legítimnú oblasť pozornosti historika umenia, ktorý pokračoval počas veľkej časti 20. storočia, viedol do prijatia „vysokého umenia“ ázijské kultúry a akceleroval v posledných tridsiatych rokoch akceptovaním výtvarných kultúr a objektov, dlho odsúvaných do pôsobnosti etnografie alebo označovaných ako „primitívne“ umenie.

Ďalšie významne impulzy priniesli v 70. rokoch minulého storočia feminizmus a multikulturalizmus.

Integrovanie nových výtvarných prejavov a vizuálnych kultúr, stojacích dlhú dobu stranou záujmu histórie umenia, si od tej doby vyžiadalo pozornosť voči ich špecifickej historickej a kultúrnej situovanosti a znovu ožilo pýtanie sa po tom, do akej miery je pojmový a hodnotový aparát dejín umenia využiteľný k popisu a interpretácii svetových výtvarných kultúr a tradícií, či je možné vytvoriť skutočne globálnu umeleckohistorickú disciplínu.

Je otázkou, či je správne sa vymedzovať v rámci umenia a vytvárať pavilóny ako je rómsky, česky, či napr. španielsky. V umení by národ či etnikum nemalo hrať žiadnu rolu, zvlášť v tejto dobe. Súčasná umelecká scéna toto bezhraničie proklamuje, ale zároveň všetci vieme, že je to z jej strany iba pokrytectvo. Príkladom toho je práve Benátske bienále, ktoré delí umenie podľa národa a tým, že je táto prehliadka veľmi prestížna, tak je vytvorenie Rómskeho pavilónu celkom prirodzené, ako je prirodzené hovoriť o rómskom, českom, či španielskom umení, a je žiaľ prirodzené sa vymedzovať na poli umenia.

Na rómske umenie je nahliadané ako na „iné“, môžeme ho teda nazvať „necurópske umenie“, aj keď je taký názov hlúpy. Ťažko povedať, či je to pre rómske umenie zlé alebo dobré, ale myslím si, že toto nahliadanie je nemenné. Jediná možná zmena by mohla nastať, keby sa Čína stala naozaj ekonomickým diktátorom (o čom sa v poslednej dobe často hovorí) a časom by európske umenie tiež mohlo byť považované za exotické.

Každopádne, nech je rómske umenie vnímané akokoľvek, je výborné, že existuje tiež Rómsky pavilón na Benátskom bienále, a dúfam, že časom budeme mať možnosť vidieť aj mimoeurópske rómske umenie, alebo že sa tam v rámci Európy budú mať možnosť predstaviť aj českí či slovenskí rómsky umelci.

Romano džaniben – jevend 2007
Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Toto číslo je výstupem z výzkumného záměru č. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Toto číslo časopisu vyšlo za finanční podpory České rady pro oběti nacismu

Projekt je financován za finanční podpory Nadace Arbor Vitae

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková, Helena Sadílková a Adéla Gálová
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545

Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků
nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.